

Høgskolen i Telemark

KONTINUASJONSEKSAMEN

2113 Norsk litteratur før 1900

8. juni 2012

kl. 9.00 - 14.00

Tid:	5 timar
Målform:	Nynorsk
Sidetal:	8 sider inkl. framside og vedlegg
Hjelpemiddel:	Ingen
Vedlegg:	6 sider
Merknader:	

Eksamensresultata blir gjort kjent på StudentWeb.

Fakultet for allmennvitenskaplege fag

Svar på *ei* av oppgåvene:

1) Skriv ein analyse av novella "Karens Jul" av Amalie Skram

eller

2. Skriv ein analyse av diktet "Den Salige" av Johan Sebastian Welhaven

Vedlagde tekstar

"Karens Jul", 5 sider

"Den Salige", 1 side

Karens jul

Paa en af Dampskibskajerne i Kristiania laa det for en Del Aar siden et graamalet Træhus med fladt Tag, uden Skorsten, omtrent 4 Alen langt og lidt kortere paa den anden Led. I begge Tværvæggene var der et lidet Vindue, det ene lige overfor det andet. Døren vendte mod Søsiden og kunde lukkes baade indvendig og udvendig med Jernkroke, der blev hægtet fast i Kramper af samme Metal.

Hyttten var oprindeligt bleven opført til Færgemændene, for at de skulde have Tag over Hodet i Regnvejr og i Vinterkulden, naar de sad og drev og ventede paa, at nogen skulde komme og forlange Baad. Senere, da Smaadamperne mere og mere slugte Trafiken, var Færgemændene trukket andet Steds hen. Saa blev Huset kun benyttet lejlighedsvis af hvem det kunde falde sig. De sidste, som havde gjort Brug af det, var nogle Stenarbejdere, naar de holdt sine Maaltider to ad Gangen, da de en Sommer reparerte paa Kajstykket i Nærheden.

Siden var der ingen, som tog Notits af den gamle, lille Rønne. Den blev staaende, hvor den stod, fordi Havnevæsenet ikke fik det Indfald at ta den bort, og fordi ingen indgik med Klage over, at den stod i Vejen for nogen eller noget.

Saa var det en Vinternat i December Maaned hen under Jul. Det drev saa smaatt med Sne, men den smelted, mens den faldt, og gjorde den klæbrige Mølje paa Kajens Brostene alt vaadere og federe. Paa Gaslygterne og Dampkranerne laa Sneen som et graalighvidt, fintfrynset Overtræk, og kom man tæt ned til Skibene, kunde man skimte gennem Mørket, at den hang i Riggen som Guirlander mellem Masterne. I den mørkegraa, disige Luft, fik Gasflammerne i Lygterne en skidden, brandgul Glans, mens Skibslanterne lyste med et grumset-rødt Skin. Af og til skar den knalende Lyd fra Skibsklokkerne med et brutalt Gnelder gennem den fugtige Atmosfære, naar Vagten om Bord slog Glas til Afløsning.

Politikonstabelen, som patruljerte paa Kajen, standsede ved Gaslygten udenfor det forhenværende Færgemandshus. Han trak sit Uhr frem for at se, hvor langt Natten var leden, men idet han holdt det op mod Lyset, hørte han noget, som ligned Barnegraad. Han lod Haanden synke, saa sig om og lytted. Nej, det var ikke saa. Op igjen med Uhret. Lyden var der atter, denne Gang blandet sammen med et sagte Tyssen. Igjen lod han Haanden synke, og igjen blev det stille. Hvad Djævelen var dette for Narreri? Han gav seg til at snuse om i Nærheden, men kunde ingen Ting opdage. For tredje Gang kom Uhret op mod Gasskinnet, og denne Gang fik han Fred til at se, at klokken straks var 4. Han drev opover, forbi Huset, undred sig lidt, men tænkte sluttelig, at det vel maatte ha vært Indbildning... Eller hvordan det nu kunde hænge sammen.

Da han en Stund efter kom samme Vej tilbage og nærmed sig Huset, skotted han til det. Hvad var det? Saa han ikke noget røre sig derinde? Gaslygterne udenfor kasted fra begge Sider Skinnet ind gennem Vinduerne, saa det tog sig ud, som var der tændt Lys derinde.

Han gikk hen og keg ind. Ganske rigtigt. Der sad et Væsen paa Bænken tæt under Vinduet, en liden sammenkrøget Skikkelse, som bøjed sig forover og pusled med noget, han ikke kunde se. Et Skridt omkring Hjørnet, og han stod ved Døren og vilde ind. Den var stængt.

«Lukk opp!» — raabte han, og banked paa med sin Kno.

Han hørte det fare op med et Sæt, der kom et svagt, forskrækket Udraab, og saa blev det helt stille.

Han banked igjen med sin knyttede Næve og gjentog:

«Luk op, Dere derinde! Luk op paa Øjeblikket.»

«Hvad er det? Herregud, her er ingen her,» — kom det forskræmt fra tæt ved Døren.

«Luk op. Det er Politiet!»

«Jøsses, er det Polletie — aa kjære, væne, det er bare mig, jæ gjør ingen Ting, bare blottenes sitter her, skjønner Dere.»

«Kan Dem se til at faa op Døren med Dem, eller Dem ska faa and't aa vite. Vil Dem...»

Han kom ikke længer, for i det samme gik Døren op, og i næste Nu luded han sig gjennem aabningen ind i det lave Rum, hvor han akkurat kunde staa oprejst.

«Er Dem galen! Inte lukke op for Politiet! Hvad tænker Dem paa?»

«Om Forladelse, Hr. Polletie, — jæ lukker jo op, ser Dere.»

«Det var nok ogsaa bedste Raa'en» — brummed han.

«Hvad er Du for en, og hvem har git Dig Lov til at ta Lossement her?»

«Det er bare mig, Karen,» — hviskede hun. «Jæ sitter her med Ungen min.»

Politikonstablen tog den talende nærmere i Øjesyn. Det var et tyndt, lidet Fruentimmer, med et smalt, blegt Ansigt og et dybt Kjertelar paa den ene Kind, ret op og ned som en Stage, og øjensynlig næppe ganske voksen. Hun var iført et lysebrunt Overstykke, en Slags Kofte eller Jakke, hvis Snit røbed, at den havde kjendte bedre Dage, og et mørkere Kjoleskjørt, der hang i Laser forneden og naaed hende til Anklerne. Fødderne stak i et Par hullede Soldatstøvler, hvis Aabninger foran var uden Snørebaand. I den ene Arm holdt hun en Byldt Filler, der laa tværs paa hendes Liv. Ud af Byltens øverste Ende stak noget hvidt. Det var et Barnehode, som died hendes magre Bryst. Om Hodet havde hun en Tjavs af et Tørklæde, der var knyttet under Hagen, bag i Nakken stak Haarfliserne frem. Hun rystede af Kulde fra øverst til nederst, og naar hun flyttede sig, klissede og knirkede det i Støvlerne, som stod hun og stamped i en grødagtig Substans.

«Jæ truede inte, de ku sjenere naa'en» — blev hun ved i en pibende Tone — «det staar jo her, dette Kotte'.»

Politikonstablen fik en beklemmende Fornemmelse. I det første Øjeblik havde han tænkt at drive hende ud med fyndige Ord og la hende slippe med en Advarsel. Men da han saa paa dette elendige Barn, som stod der med det lille Kryb i Armen og trykkede sig op ad Bænken og ikke turde sætte sig af Frygt og Ydmyghed, gik der et Slags Rørelse igjennem ham.

«Men i Jessu Navn da — hvad bestiller Du her, Pika mi?»

Hun opfangede den mildere Kland i hans Stemme. Angsten fortog sig, og hun begyndte at græde.

Konstablen trak Døren til og lukkede den.

«Sæt Dig ned lidt» — sa han — «Ungen er sagta tung aa staa og holde paa.»

Hun gled stille ned paa Bænken.

«Naadda» — sa Konstablen opmuntrende og satte sig paa den modsatte Tværbænk.

«Aa Herregud, Hr. Polleti — la mig faa være her,» læspede hun gjennem Graaden. «Jæ ska inte gjøre Ugagn, inte det værdige Gran — holle rent etter mig — Dere ser selv — her er ingen Urenslighed — det d e r , er Brødskorper.» — Hun pegte paa et Filleknytte nede paa Gulvet. «Je gaar og ber om Dage. — I Flasken er der en Skvæt Vand. — La mig faa være her om Nætterne, tedess jæ faar Plassa mi tilbage — bare Madammen kommer» — hun holdt inde og snød sig i Fingrene, som hun aftørrede paa sit Skjørt.

«Madammen, hvem er naa det da?» spurgte Konstablen.

«Det var hende, jæ tjente hos. — Jæ hadde slik pén Kondition med 4 Kroner Maanen og Frukost, men saa kom jæ i Uløkka, og saa maatte jæ jo væk, forstaas. Madam Olsen gik sjøl og fik mig paa Stiftelsen, hu er saa snil, Madam Olsen, og jæ var i Tjenesten, like tedess jæ gik paa Stiftelsen og la mig, for hu er alene, Madam Olsen, og hu sa, hu sku beholle mig, tedess jæ inte ku' orke mere. Men saa kom dette paa, at Madam Olsen sku' reise, for hu er Jordemor, Madam Olsen, og saa blev hu syk liggendes deroppe paa Landet, og nu sider dem, hu kommer inte før til Jula.»

«Men Gudbevare mig vel, at gaa slik og slæbe omkring med Ungen, mens Du venter paa Madammen. Kan der være Mening i sligt no'e?» Konstablen rysted paa Hovedet.

«Jæ har ingenstans aa være» — sutred hun. «Nu siden Far min dødde, er der ingen til aa ta mig i Forsvar, naar min Stedmor kaster mig ut.»

«Men Barnefaren da?»

«Han da,» sagde hun og gjorde et lille Kast med Nakken. «Der er nok inte naa'en Skik aa faa paa ham, læl.»

«Men Du ved da vel det, at Du kan faa'an dømt til aa betale for Barne?»

«Ja dem siger saa,» — svarte hun. «Men hosdan ska en bære sig ad, naar han inte finns?»

«Opgi Du bare Navnet hans til mig, Du» — mente Konstablen — «saa ska han nok bli fremskaffet.»

«Ja, den som vidste det,» — sagde hun stilfærdigt.

«Haa for naa'e! Kjender Du inte Navnet paa dit eget Barns Far?»

Karen stak Fingeren i Munden og suged paa den. Hodet gled forover. Der kom et hjælpeløst, fjollet Smil paa Ansigtet. «N—e—j,» hvisked hun med en langtrukken Betoning paa hvert Bogstav og uden at ta Fingeren bort.

«Naa har jeg aldrig i mine Dager høt saa galt,» — satte Konstablen i. «I Jessu Navn da, hosdan gik det til, at Du kom isammens med ham?»

«Jæ traf ham paa Gata om Kvællene, naar det var mørkt,» sa hun, uden Spor af Undseelse, «men det varte inte længe, før han ble borte, og siden har jæ aldrig set ham.»

«Har Du inte spurt Dig for da?»

«Det har jæ nok alties, men der er ingen som véd, hvor han er afblet. Han har tat sig en Plass paa Landet, ventelig, for han hadde enten med Hester eller Kjør aa gjøre det ku jæ kjenne paa Lokta, som følgte ham.»

«Gud bevare mig vel for et Slags Stel,» — mumled Konstablen. «Du maa gaa og melde Dig til Fattigvæsenet,» sagde han højere, — «saa der kan bli en greje paa detteneherre.»

«Nej det gjør jæ inte,» svarte hun pludselig stædig.

«Det er da vel bedre aa komme paa Mangelsgaarden og faa Mad og Husly, fremfor det, Du gaar paa naa,» — sa Konstablen.

«Ja, men naar bare Madam Olsen kommer — hu er saa snil, Madam Olsen — hu tar mig til Maanespike, jæ ved det saa vist, for hu lovte det — saa kjenner jæ en Kone, som vil ta os i Lossji for 3 Kroner Maanen. Hu vil passe Ungen, mens jæ er hos Madam Olsen, og saa ska jæ gjøre henneses Arbej, naar jæ kommer fra Madammen. Det blir saa vel altsammen, naar bare Madam Olsen kommer, og hu kommer til Jula, siger dem.»

«Ja, ja, Jenta mi, hver som er voksen raa'er sig sjøl, men her har Du ingen Rettighed til aa opholde Dig.»

«Om jæ sitter her om Natten — kan naa det gjøre naa'e? Aa herregud la mig faa Lov til det, Ungen ska ikke faa skrike. Bare til Madammen kommer — aa go'e Hr. Polleti, bare til Madammen kommer.»

«Men Du fryser jo fordærvet, baade Du og Barne.» Han saa paa hendes usle Klær.

«Her er da alties likere her end ute paa aapne Gata, ser Dere. Aa, Hr. Polleti — bare til Madammen kommer.»

«Egentlig saa sku' Du nu paa Stassjonen, ser Du» — sa Konstablen i en overvejende Tone og kløed sig bag Øret.

Hun fôr op og flyttet sig hen til ham. «Inte gjør det, inte gjør det,» klynked hun, idet hun med sine frosne Fingre greb fat i hans Ærme. «Jæ ber saa vakkert — i Guds Navn — bare til Madammen kommer.»

Konstablen betænkte sig. Tre Dage til Julen, regned han ud.

«Ja ja, lad gaa», sa han højt, idet han rejste sig. «Du kan være her til Julen, men ikke en Dag længer. Og læg Mærke til det: der er ingen, som maa vite det.»

«Gud signe Dere, Gud signe Dere, og Tak skal Dere ha,» brød hun ud.

«Men pas paa at være væk Kl. 6 præcis om Morgenen, før de begynder Trafiken herude,» la han til, da han var halvt ude af Døren.

Næste Nat, da han kom forbi Hytten, standsed han og saa ind. Hun sad i en skraa Stilling, tilbagelænet med Vindueskarmen; hendes Profil med Knyttetørklædet om Hodet, tegned sig svagt mod Ruderne. Barnet laa ved Brystet og died. Hun rørte sig ikke og syntes at sove.

Ud paa Morgenen slog det om til Frost. I Løbet af den næste Dag gik Termometeret ned til 12 Grader. Det blev gneldrende Kulde med klar og stille Luft. Paa Vinduerne i det lille Færgemandshus kom der et tykt Lag af hvidt Rim, som gjorde Ruderne aldeles uigjennemsigtige.

Juleaften blev der igjen Vejrforandring. Det tøed og drypped allesteds fra. Man var næsten nødt til at gaa med Paraply, endskjønt det ikke regned. Nede paa Kajen var alle Pakhusvinduerne atter blevne isfri, og Føret var værre end nogensinde.

Om Eftermiddagen ved Totiden kom Konstablen derved. Han havde haft Orlov de sidste Par Nætter paa Grund af en Forkjølelsesfeber, som Lægen havde git ham Attest for. Nu skulde han ud og snakke med en Fyr paa et af Dampskibene.

Hans Vej faldt forbi Huset. Endskjønt det allerede var begyndt at skumre, saa han det dog i flere Skridts Afstand, det, der bragte ham til at stanse og bli saa underlig ilde ved. Der sad hun i nøjagtig den samme Stilling som hin Nat for to Dage siden. Det selvsamme Stykke Profil paa Ruden. Han anstilled egentlig ikke nogen Refleksion derover, bare følte sig greben af Gru over dette forstenede selvsamme. Der gik en uvilkaarlig Gysen igjennem ham. Skulde der være hændt noget?

Han skyndte sig hen til Døren; den var stængt. Saa slog han i Stykker en Rude, fik fat paa en Jærnstang, som han strakte ind gjennem Aabningen og hægted med den Krogen af Krampen. Traadte saa ind, sagte og forsigtigt.

De var stendød begge to. Barnet laa op til Moderen og holdt endnu i Døden Brystet i Munden. Nedover dets Kind var der fra Brystvorten silet nogle Draaber Blod, som laa størknet paa Hagen. Hun var forfærdelig udtæret, men paa Ansigtet laa der som et stille Smil.

«Stakkars Jente, for Jul hun fik,» mumled Konstablen, mens han visked sig i Øjet.

«Men kanskje det er bedst, som det er for dem begge to. Vorherre, han har naa vel en Mening med det.»

Han gik ud igjen, trak Døren til og gjorde Krogen fast. Skyndte sig saa paa Stationen for at melde Tildragelsen.

Den første Arbejdsdag efter Julehælgen lod Havnevæsenet det gamle Færgemandshus rive ned og transportere bort. Det skulde ikke staa der og være Tilholdssted for alskens Løsgængere.

(Amalie Skram, 1885)

Den Salige

O, vær hilset atter og velsignet
blide Aand, fra Salighedens Hjem!
Ingen Glæde paa min Vei har lignet
den, du kaldte af min Vaardrøm frem;
ingen Kval kan falde paa min Hjerte
tungt som den, du klaged i min Favn.
O, du Salige, i Fryd og Smerte
har min Sjæl en Gjenlyd af dit Navn.

Alt er følt, fuldkommet og erindret,
Alt fornyes evig i mit Sind;
mildt og ømt har Sorgen, der er lindret,
spredet Mindets Fred om mine Trin
Sorgen vaaged hvor din Aske blunder,
og den vandred gjennem Ørkner hen,
og tilsidst, ved Kjerlighedens Under,
fik jeg dig du Salige igjen.

Og da kom du fra de stille Lande,
og den lange Sørgenat blev klar,
klar ved Skinnet om din rene Pande
og ved Straalen, som dit Øie har;
og paany din Salighed er over
mine Drømme som et Lysets Bad,
og jeg hører atter hvad du lover,
at vi aldrig mer skal skilles ad.

(Fra *Halvthundrede Digte* 1847, Johan Sebastian Welhaven)